

50 ÉVE TÖRTÉNT...

Bácska megszállása

- Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékiratai alapján -

1941. áprilisában lépett országunk véglegesen a németek által kijelölt útra. A Jugoszlávia szétesésével előálló csábító lehetőségnek - Bácska visszaszerzésének - a magyar vezetés, a magyar közvélemény nem tudott, nem akart ellenállni. Kevesen voltak, akik pontosan látták a fokozódó németbarátság végállomását; Teleki Pál miniszterelnök öngyilkosságával próbálta meg a lehetetlent, a biztos pusztulás felé sodródó országot megállítani.

Nézzük meg ezeknek a - túlzás nélkül állíthatjuk - sorsdöntő napoknak a krónikáját Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékiratai alapján. Különösen érdekesek Shvoy visszaemlékezései, mert Szegedről, az események közeléből tud beszámolni - a szemtanú hitelességével - az 50 évvel ezelőtti történésekről.

1941. március 7. Jugoszláviában sok szabotázssterv és cselekedet. Sok letartóztatás.

Március 29. Az új jugoszláv kormány is a háromhatalmi egyezmény és az illető kormányok mellett áll. A nép azonban óráról órára erősebben ad kifejezést a németgyűlöletnek és angolbarátságnak, és nem tudnak uralkodni rajtuk. Simonovic hadtesttábornok, miniszterelnök felszólította őket, hogy ne tüntessenek - nem használt. A nép megtámadja a német követ palotáját. A német katonai attasé megsebesült. A horvátok németbarátok.

Április 3. Rosszul aludtam. 10-től 1/2 12-ig Liskay ügyésznél kihallgatáson voltam [...] Mikor lejöttem, hallottam, hogy Teleki meghalt. Délután már jött a hír: Teleki éjjel öngyilkos lett! Nagy izgalom, mert elrendelték pár hadtest, így a szege-dínek is a mozgósítását.

Teleki Pál miniszterelnök esütörtökön, 3-án hajnalban 3 órakor lőtte magát föbbe. Reggel 3/4 7-kor, amikor inasa bement felkelteni, az ágyában találta, kezében a revolver, jobb halántékába lőtt s azonnal meghalt. Előtte való este a cserkésruháját rendelte kikészíteni, mert lelkigyakorlatra akart menni. Szerdán délután gyónni volt a cserkészekkel. Az egész öngyilkosság egy nagy rejtély.

Gr. Teleki Pál öngyilkossága okáról különféle hírek. Erősen tartja magát az a verzió, hogy Teleki ellene volt a Szerbia elleni akciónak, miután pár hónapja írtuk alá a barátsági szerződést. [...] Hír van arról is, hogy a németek lőtték agyon Telekit, s az öngyilkosság csak utólag lett maszkírozva. Ez sem állja meg a helyét. Valószínű a meg-

hasonlós, és hogy Teleki látta, hova rohan a német, érezte büntudatát, hogy őneki nagy része van ennek előidőzésében, s ez elől menekült a halálba. Az egész országban óriási volt az izgalom s a felháborodás, de egyben a gyász is. [...]

Április 4. Egy német repülőezred érkezett Szegedre, 48 gép, nehéz felderítő, romboló gépek, amelyek itt maradnak...

Április 5. Kora reggel óta vonultak át német alakulatok Szegeden. A budapesti műúton jöttek végig, a Kossuth Lajos utcán a Színház mellett ki a Horthy Miklós útra, s át a hídon tovább. Csupa autó, ezer- és ezerszámra. Jól néz ki a légénység és jókedvű... A vonaton is sok német szállítmány megy lefelé... Egész nap a németek átvonulását néztem, akik Szerbia ellen vonultak fel, Bulgária felé. Egyik páncélhó. a másik után ment, nagyszerűen felszerelve, kiváló fegyelemmel, kitűnő benyomást keltettek. Most már a mozgósítás külsőleg is látszott, mindenki érezte: a háború elkerülhetetlen. Javában folyik a mozgósítás.

Délelőtt gyászközgyűlés Teleki felett. Kevesen voltak. Szécsényi sírva beszél a végén, azt mondja: magyarok, ne veszekedjünk, félre az átkos gyűlölködéssel, fogjuk meg egymás kezét. Ő mondja ezt, aki eddig a legjobban gyűlölködött. Milyen nagy komédiások az emberek.

Az éjjel egy páncélhadosztály vonul át Szegeden. 120 km hosszú, 5000 autó. Kimegyek megnézni.

Április 6. Ma reggel megindult Jugoszlávia ellen a hadjárat, és pedig egy koncentrált, nagy légitámadással kezdődött Belgrád ellen, amelyben a Szegeden levő repülők is részt vettek. Pécsről és a Bánátból is. Ezek pár hónapja már itt voltak.

Április 7. A német csapatok éjjel-nappal mennek Szegeden át a Bánátba.

Néhány szerb gép Szegedet, a pályaudvart kezdte bombázni. A német vadászok felszálltak... Egy szerb gépet 2 német gép üldöz, és nagyon alacsonyan a város belseje felett repültek. Megtudtam később, hogy több gép támadott, s a pályaudvart akarták bombázni, de bombáik közül 1 a Galamb utca sarkán, 1 a MÁV internátusa előtt esett le, egy pedig Eperjessy tanár úr kertjében, a Bokor utcában robbant. Mikor 1/2 1-kor éppen ezt a helyet néztük, láttunk egy gépet a pályaudvar fölött repülni. Ez ledobott egy bombát, amely átütötte az épületet, s a főnök lakásában a díványon akadt meg. Lelőttek 6 repülőgépet, egyet a hídon álló légvédelmi ágyú - a mi repülőgép-elhárító ütegünk -, a többi a német repülők. Egy gép a Tiszába esett.

Április 10. A kormányzó kiáltványa: Horvátország megalakulásával Jugoszlávia felbomlott, kötelességünk magyarlakta vidéken a magyarok biztonságát biztosítani, ezért a magyar csapatok benyomulnak ezen területre.

Kár rendes hadseregbeli csapatokat tüzéséggel stb.-vel küldeni, elég lett volna csendőröket, rendőröket küldeni.

Április 12. A magyar csapatok a Duna-Tisza közén az egész vonalon áttörték a szerb erődvonalat. Dárda község a pécsi háromszögben, Zombor és Szabadka magyar kézen.

A szegedi csapatok még csütörtökön kivonultak és Kelebia felől mentek be Szabadkára. Nagyszombat délután már erős vonatmozgás volt a horgos-szabadkai úton. Híre érkezett, hogy Szabadkán erős csetnikharcok voltak.

Nagy a lelkesedés, az elért területen azonban nagy volt a helyi bíraskodás a szerb lakossággal szemben: retorzió, egyéni bosszúállás. A Bácskában óriási gazdagságot találtak csapataink. Az üzletek tele mindennel, az élelmezés kitűnő, bő és olcsó.

Sajnos a mi csapataink gyalázatosan viselkedtek. Kegyetlenkedtek a szerb lakossággal, kivégzések stb. A tisztiek pedig nagyon sok értékes holmit hoztak el a Bácskából a saját céljaikra. Hallatlan eseteket lehetett hallani. Szomorú képet nyújtott a fegyelem!

Április 13. Belgrád elesett, a németek Bulgária felől és Ausztria felől támadnak, úgyhogy Szerbia a harapófogóban össze kell hogy törjön. A Bánátba feltűnően semmi se nyomul elő, de minket se engednek oda be.

Április 16. Megérkezés után elmentem a Rudas fürdőbe, a gőzbe, ahol Werth Henrikkel találkoztam. Hosszú ideig beszélgettünk. Elmondta az egész Bácska-megszállás történetét, majd amikor Telekire került a szó, az öngyilkosságra vonatkozólag a következőket mondta:

Teleki eleinte nem akart belemenni a mozgósításba, de kedden - amikor újból összeültek, Teleki, Bárdossy, Bartha és ő - beleegyezett, és a legteljesebb egyetértésben váltak el, sőt még amikor arra került a kérdés, hogy ki íratja alá, ki kéri ki a kormányzótól a hozzájárulást, ezt ő magára vállalta. Nehéz volt vele dolgozni, mert okoskodó, ellentmondó természetű volt és csökönyös, de ez esetben egészen megváltozott. Mikor neki jelentették, nem akarta elhinni. Valami más oknak kellett lenni.

[Shvoy] Pista mesélte, hogy fiától, Teleki professzortól eredő hír szerint Teleki éjjel telefonon Berlinnel beszélt, s azután lett öngyilkos. Minden jel arra mutat, hogy Hitlerrel beszélt s eközben eshetett valami olyan szó, ami ezen elhatározásra bírta. Állítólag Hitler valami kompromittáló irat birtokában lett volna, egy az angolok vagy amerikaiakhoz írt levél vagy valami.

A szerb hadsereg feloszlóban. A németek elérték Szarajevót. A szerbek ezrével teszik le a fegyvert...

A csapataink 15 000 szerb foglyot ejtettek és 100 löveget zsákmányoltak.

A németek megítélése szerint a jugoszláv hadsereg cca. 1 millió 200 000 fő erejű lehetett, ennek csak egy kis töredéke van Hercegovinában, de ezek bekerítése folyik. Egy hét alatt tehát 1 milliós hadsereg lett széjjelverte.